

Інституційні: утворення міжвідомчої ради з питань етнічної інклюзії; проведення щорічного звіту держави про виконання зобов'язань перед національними меншинами.

Освітні: пілотні проекти двомовних шкіл у регіонах із високою часткою меншин; створення відкритої цифрової бібліотеки підручників та методичних матеріалів мовами меншин.

Культурна дипломатія всередині країни: інтеркультурні фестивалі у співпраці з громадами; мобільні виставки "Історії наших сусідів" у музеях та школах.

Громадянська залученість: програми мікрогрантів для молодіжних ініціатив меншин; підтримка культурних інкубаторів у регіонах.

Висновки. Розробка ефективної політики інтеграції національних меншин є не лише обов'язком України в контексті її євроінтеграційного процесу, але й елементом внутрішньої стабільності. Замало, щоб держава просто оголосила: «ми всі рівні», а скоріше керівництво повинно просувати політику, яка підтримує культурну та мовну ідентичність. Культурне різноманіття не є загрозою, а фактором зростання. У сучасному світі стратегічне бачення інклюзивності повинно бути інтегровано в національну ідею.

Список використаних джерел:

1. Державна служба з етнополітики та свободи совісті. Ключові статистичні дані: етнічні спільноти України, 2021. https://dcss.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96.pdf
2. Центр Sapiens. Мовна політика в Україні: виклики та перспективи, 2023. <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=174>
3. НУШ. МОН підрахувало, скільки шкіл навчають мовами національних меншин, 2021. <https://nus.org.ua/2021/09/24/mon-pidrahuvalo-skilky-shkil-navchayut-movamy-natsionalnyh-menshyn/>
4. НУШ. Досі є школи, де вивчають російську..., 2024. <https://nus.org.ua/2024/07/10/dosi-ye-shkoly-de-vyvchayut-rosijsku-skilky-uchniv-v-ukrayini-navchayutsya-movamy-natsionalnyh-menshyn/>
5. Главком. Опитування: який рівень ксенофобії в Україні, 2023. <https://glavcom.ua/country/society/opituvannja-pokazalo-jakij-riven-ksenofobiji-v-ukrajini-983113.html>
6. КМІС. Міжетнічні упередження в Україні, 2023. <https://www.ideopol.org/wp-content/uploads/2023/04/4.-Rabinovich-Berg.pdf>

Любаренко Г.О.

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»,
студент МП-1 спеціальності «Економіка»

ВПЛИВ ЖИТЛОВИХ УМОВ НА СОЦІАЛЬНЕ ВІДТОРГНЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Постановка проблеми. У сучасному світі житлові умови являються ключовим фактором та напрямом дослідження соціального відторгнення стоючи поряд з доходами, суспільними благами та ринком праці. Для країн, що розвиваються, ця проблема виявляється найбільш відчутною, адже обмежені фінансові ресурси, зачасту, не дають змогу забезпечити належні умови проживання за моделлю розширеного відтворення населення. Для України, проблема соціального відторгнення не втрачає своєї актуальності, як і через низькі зарплати у порівнянні з країнами ЄС, так і з урахуванням незадовільних умов проживання.

На 1 січня 2021 року Держстатом було підраховано, що 45 598 од. та 17 254 житлових будинків були у ветхому та аварійному стані відповідно, у який проживало 54 803 та 11663 осіб.[2] Усього будинків на 2021 рік нараховувалось 9 163 897 од. з яких 3 млн. 340 тис у міській місцевості та

5 млн 823 тис у сільській. [2]

Особливої гостроти проблема забезпечення житловими умовами та соціального відторгнення набула в період активної фази збройного конфлікту, що було зумовлено масштабною втратою житлового фонду та інфраструктури. Наслідки воєнних дій є особливо відчутними в низці регіонів України, зокрема найбільших руйнувань і соціально-економічних втрат зазнали Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Луганська, Запорізька, Донецька, Дніпропетровська та Херсонська області. У довоєнний же період покращення умов потребувало, за оцінками експертів, від 8 до 63% усіх домогосподарств.[1] А з початком повномасштабного вторгнення сума прямих збитків житловій інфраструктурі склала \$58,9 млрд, це являється найбільшою часткою усіх збитків які були спричинені військовими діями.[3]

Соціальне відторгнення, як концепт. Термін та сама концепція соціального відторгнення виникла відносно недавно, а саме у 1974 році. Його було вперше використано Рене Ленуаром, і він використовувався для позначення тієї категорії осіб, які були виключені зі сфери надання соціального захисту Франції. У цю категорію «відторгнутих» було віднесено: людей з розумовою або фізичною інвалідністю, схильних до суїциду, дітей, які зазнали насильства, споживачів наркотиків, правопорушників, батьків однаків, маргінальних та асоціальних осіб тощо.

У раді міністрів ЄС було розроблено комплексний індикатор AROPE, який використовується для оцінки ризику бідності або соціального відторгнення. Він охоплює три критерії: рівень доходу нижчий за межу бідності, серйозну матеріальну та соціальну скруту, а також дуже низьку інтенсивність праці в домогосподарстві. Людина вважається такою, що перебуває під ризиком AROPE, якщо відповідає хоча б одному з цих трьох критеріїв. З плином часу, а саме у різних стратегіях ЄС, кожен з критеріїв описується з різною деталізацією. Можна зазначити, що у стратегії «Європа 2030» опис цих компонент є більш комплексним ніж у стратегії «Європа 2020».

Отже, ми вже виокремили, що у свою чергу житлові умови є базовою потребою людини, а соціальне відторгнення відображає часткове або повне вилучення особи чи групи осіб із соціальної структури суспільства й суспільних процесів. Тут відразу на думку приходить усім нам відома піраміда А.Маслоу, де житло займає найнижчий, базовий рівень і є необхідним для виживання людини. І сенс цієї піраміди в тому, що поки людина не заповнить чи не буде задоволена базовим рівнем (їжа, житло, одяг) вона не перейде до наступних щаблів. Але і врахуємо той факт, що житло це не тільки про стіни, вікна та дах, це ще й відчуття безпеки, стабільності та особистого комфорту. Саме ці аспекти забезпечують психологічне відчуття дому, приватності, можливість реалізовувати потреби — від сну і відпочинку до ведення побуту та сімейного життя. Мені імпонує філософський погляд на житло у роботі Клименко Ю.А, а саме « Житло є екзистенційною потребою людини. Людська екзистенція – перебування в домі.».[4] Це чудово підкреслює те, що житло все ж більше ніж просто місце перебування або тільки матеріальна цінність, це наш екзистенційний «друг» .

Фактори впливу житлових умов на соціальне відторгнення.

1. Матеріальна ізоляція та стигматизація.

А саме, погані житлові умови такі як : перенаселення, аварійне житло або відсутність базових зручностей сприяють формуванню соціального іміджу "неблагонадійності". Люди, які у свою чергу проживають у таких умовах частіше стикаються з упередженням з боку інших, більш забезпечених людей. Часто вважаються "проблемними" чи "неуспішними" , і можуть , навіть виключатись з активної участі у житті громади. Люди, які живуть у поганих умовах можуть не проявляти активну пасивну поведінку, та будуть менш схильні до волонтерства чи інших ініціатив від громади.

2. Фізичне відокремлення та вплив на молодь і майбутні покоління.

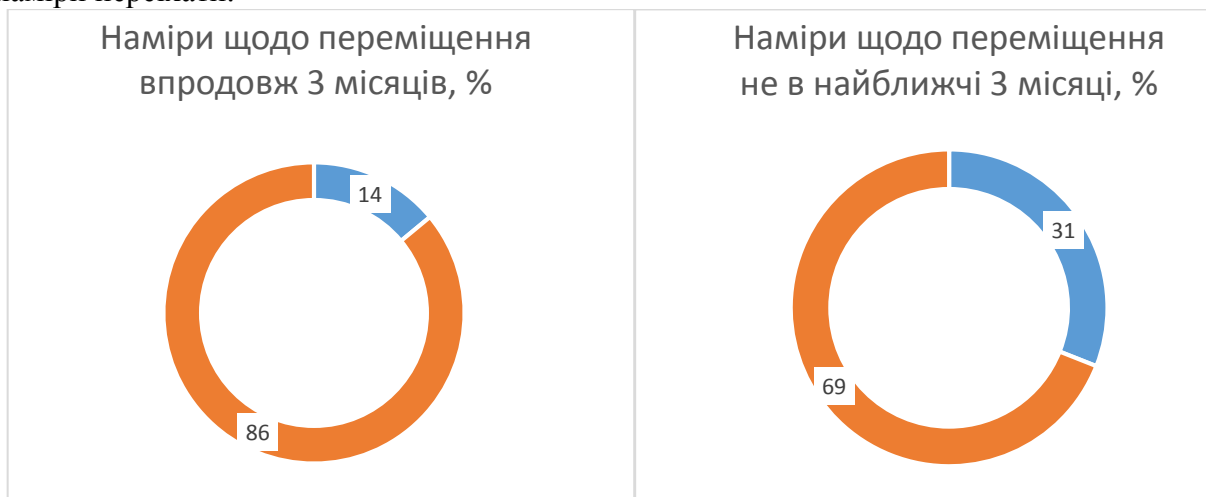
Віддалення від інфраструктурних об'єктів, таких як школи, лікарні або ж транспортні вузли створює бар'єри для повноцінної участі у суспільстві. Це у свою чергу зменшує і економічну активність домогосподарств, так і сприяє ізоляції. Молодь, яка має поганий доступ для освіти має

нижчі освітні результати та може повторювати соціальний статус своїх батьків.

3. Геттоїзація

Соціально-економічна сегрегація житлових районів призводить до створення гетто та замикає жителів у колі однорідного та маргіналізованого оточення. Часто з цього зачиненого кола не має можливості вирватись і змінити оточення.

ВПО та внутрішні переміщення. За оцінками МОМ фактична чисельність ВПО в Україні складає 3 669 000 осіб. А повернулися до свого звичного місця проживання аж понад 4 396 000 осіб.[5] Після проведення низки опитуваних, у відповідь на запитання про плани щодо переміщення в короткостроковій перспективі 86% ВПО висловили намір залишитися в поточному населеному пункті впродовж наступних трьох місяців, тоді як 9% повідомили про наміри переїхати.

Помаранчевим – хочуть переїхати; Синім – не хочуть переїхати. Графіки побудовані на основі даних з Global data institute.

Рис. 1. Наміри ВПО щодо переміщення [5]

Більшість, а саме 69% фактичних ВПО висловили намір залишатися у поточному місці перебування довше ніж упродовж наступних трьох місяців, тоді як 14% все ж обмірковують можливість повернутися до минулого місця проживання. [5] Наведена вище статистика вказує на стабілізацію мобільності ВПО та поступове формування нових соціальних зв'язків у громадах прийому. Водночас частка тих, хто все ще розглядає можливість переїзду або повернення (9% і 14% відповідно), свідчить про збереження невизначеності та необхідність подальшої підтримки адаптації та житлового забезпечення. У розрізі ж потреб ВПО, незалежно від їхньої пріоритетності, належать павербанки й генератори - 59%, а також медикаменти - 40%, житло й можливості для заробітку - 34%.[5] Перший чинник, а саме павербанки й генератори були спричинені зростаючим попитом через ракетні обстріли енергетичної інфраструктури, що у свою чергу призводило до масових відключень. Водночас потреба у доступному та прийнятному за умовами житлі залишається малозначущою для більшості осіб, які вже повернулися до своїх домівок, а також для тих, хто не зазнав вимушеного переміщення. На відміну від цього, 14% ВПО визначили житло, як основну і нагальну потребу, що у свою чергу свідчить про гостру проблему з забезпеченням доступним житлом саме цієї категорії населення. Особливо це актуально для Києва, майже кожен четвертий ВПО (24%), який наразі проживає у Києві, повідомив про житлову потребу, як головну серед інших соціально-побутових викликів.[5]

Насправді ця проблема стосується не тільки ВПО а й звичайних людей які орендують житло. У Києві оренда однокімнатної квартири становить 68 % від середньої зарплати.[6] Так згідно з останніми даними work.ua на листопад 2022 року середня зарплата становить 22 тисячі гривень, а середня вартість однокімнатної коливається в рамках 15 тисяч гривень залежно від району. Насправді, у Києві не настільки проблемна ситуація, як у Львові чи Ужгороді. Орендарі можуть витратити до 80 % та 87% свого доходу, і це ще при зарплаті подібній до

київської. [6] Попит на нерухомість в Ужгороді створив, як і повномасштабна війна, так і попит зі сторони вищезгаданих ВПО.

Аналіз впливу житлових умов на соціальне відторгнення через призму економічної доступності житла. У контексті цієї роботи важливо проаналізувати динаміку індексу споживчих цін з 2020 по 2024, як одного з ключових показників, що відображає тенденції до зростання вартості житлових послуг та будівельних матеріалів. У свою чергу, зростання ІСЦ без відповідного підвищення доходів населення призведе до погіршення економічної доступності житла, особливо для вразливих категорій, таких як ВПО. Аналіз тенденцій ІСЦ, у подальшому, дозволяє оцінити вплив макроекономічних факторів на житлову сферу та виявити ризики подальшої маргіналізації соціально незахищених груп. Це також створює підґрунтя для обґрунтування необхідності підтримки доступного житла, як одного з пріоритетних напрямів державної політики.

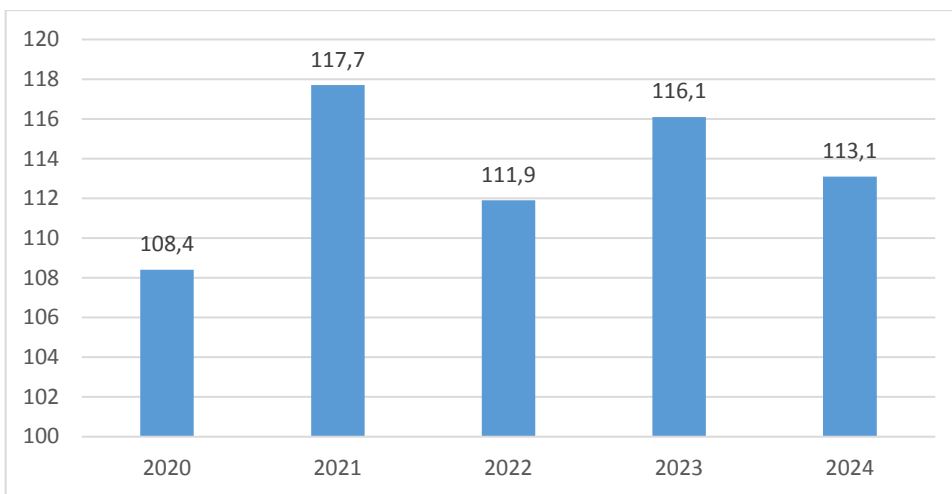

Рис.2. Зміни цін на ринку житла [7]

У статистиці були враховані квартири продані, як на первинному так і на вторинному ринку. Цифри зростання індексу вказують на стабільне зростання цін на житло рік до року (8–17%). Це перевищує рівень інфляції за більшість років (2024 - 12%;2023-5%;2022-26%,2021-10%,2020-5%), що свідчить про швидший ріст вартості житла порівняно з доходами населення, а також підвищення навантаження на домогосподарства.[8] Дедалі більше людей не можуть дозволити собі якісне житло, що призводить до маргіналізації.

Що спричиняє ріст цін на житло? Звісно, ріст цін на житло посилює соціальне розшарування, та сприяє утворенню «елітних» закритих ЖК, яку у свою чергу ніяк не впливають на покращення якості життя та інфраструктури інших «сусідів» цих ЖК. Також не сприяють соціалізацію людей у громаді, адже доступи до таких екосистем - закриті, для тих хто не є власником. Через це старі райони деградують та зменшуються, як і в демографічному плані, так і у плані фізичного зношення. Як наслідок: зростає соціальна дистанція, уразливі групи, такі як: молодь, пенсіонери, ВПО - стають більш ізольованими. Якщо розглянути ріст цін на житло з демографічної сторони, а саме для молоді. То для такої вразливої групи, високі ціни означають відкладення створення сім'ї, або відсутність мотивації залишати батьківський дім. Також інфляція тисне й на ринок оренди. Адже через високі ціни купівлі первинної оселі, більше людей перейде на ринок оренди, через це ставки зростуть, як наслідок зросте нестабільність і ризик виселення. Отже, люди просто стають тимчасовими мешканцями, не мають соціального захисту, та не вкорінюються у громади.

Висновки. Житлові умови в умовах війни стали визначним фактором соціального відторгнення, особливо для вразливих груп, таких як внутрішньо переміщені особи. Зростання вартості житла випереджає зростання доходів, що посилює економічну недоступність і призводить до маргіналізації значної частини населення. Це не лише загострює соціальну

ізоляцію, а й перешкоджає формуванню сталих громадських зв'язків та інтеграції. Ситуація вимагає системної державної підтримки у сфері доступного житла, як одного з пріоритетів соціальної політики.

Список використаних джерел

1. А. Г. РЕУТ. Житлова проблема в Україні на тлі війни 2022 року. <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.123>
2. Житловий фонд за регіонами у 2020 році. Державна служба статистики України. Посилання: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zf/zf_reg/zf_reg_20_ue.xls
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Посилання : https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
4. Клименко Ю. А. Соціальне відторгнення в житлових умовах населення України: дис. канд. екон. наук: Київ, 2021. Посилання: https://idss.org.ua/avtoref/Дисертація_Клименко%20Ю.А.pdf
5. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні – Un Migration. Посилання: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/GPS_R17_IDP_UKR.pdf
6. Деякі українці витрачають 87 % місячного доходу на оренду житла. Посилання: <https://hmarochos.kiev.ua/2024/11/25/deyaki-ukrayinczi-vytrachayut-87-misyachnogo-dohodu-na-orendu-zhytla-doslidzhennya/>
7. Зміни цін на ринку житла, Держастат. Посилання : https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=S3SU%3ADF_PRICE_CHANGE_HOUSING_MARKET%2811.0%29&filter=INDEX_HOUSPRICE.%2A.%2A.%2A.%2A
8. Індекс інфляції. Посилання: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2024/4>

Оленіч В. В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
студентка МП-1 спеціальності «Економіка»

РОЛЬ ПРОГРАМ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВПО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТУПУ ДО ЖИТЛА, ПРАЦІ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Постановка проблеми. В Україні проблема внутрішньо переміщених осіб набула надзвичайної актуальності. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 2025 рік, в Україні налічується понад 4,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб, які зіткнулися з численними проблемами, включаючи обмежений доступ до житла, труднощі з працевлаштуванням та недостатню підтримку підприємницької діяльності. Ефективна реінтеграція цієї групи населення є критично важливою для соціальної та економічної стабільності країни.

Починаючи з 2014 року Україна протистоїть збройній агресії російської федерації. Частина наших територій стала анексованою, а інша- тимчасово окупованою, що призвело до переміщення населення, як за межі країни, так і всередині держави. Лютий 2022 року, коли росія здійснила повномасштабну військову агресію проти України став початком випробовувань не лише для українців, а й для європейців та всього світу загалом. Повномасштабне вторгнення спричинило одне з наймасштабніших переміщень в Європі з часів Другої світової війни. За даними Міністерства соціальної політики України станом на середину березня 2025 року в Україні офіційно зареєстровано 4601146 внутрішньо переміщених осіб, з яких 3,68 млн осіб- доросле населення, а 873107- діти до 18 років [1]. Люди з цієї категорії населення є надзвичайно вразливими, що зумовлено втратою житла, роботи, джерела доходів, соціальних зв'язків, а також постійні психологічні та бюрократичні негаразди. Згідно із даними Міжнародної організації з міграції 60% внутрішньо переміщених осіб проживають у приймаючих їх громадах строком більше 12 місяців, але лише 14% із них планують постійно